

Knjigu dr. Šehića osobno preporučujem svima, koji žele da se informiraju o jednom važnom događaju iz bosanskohercegovačke prošlosti, ali i onima koji žele da osjete samu atmosferu tog vremena i posljedice koje su proizašle iz tih dešavanja. Autor se koristio kvalitetnim izvorima, u najvećoj mjeri štampom i relevantnom literaturom, koju je znalački sintetizirao sa svojim istraživanjem u bečkim i sarajevskim arhivima. U istraživanju učinjenom za potrebe ovog djela konsultovana je građa šest arhivskih fondova, 16 časopisa i 24 do sada objavljena rada. U tehničkom smislu svakako treba pohvaliti stil pisanja kao i autorov trud da prikupi obilje fotografija (ukupno 55) koje su kvalitetno ilustrovale tekst. Ovo djelo, bez sumnje, predstavlja vrijedan prilog modernoj bosanskohercegovačkoj historiografiji i zaslužuje pozitivnu ocjenu u svakom smislu.

MUHAMED NAMETAK

Andrej Rodinis, *Povratak Povelje kralja Dabiše: izvršenje arhivskih sporazuma i restitucija građe*, Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije – Stanak, Sarajevo, 2014, 167 str.

Jedina originalna povelja srednjovjekovnih bosanskih vladara koja se nekoć nalazila u arhivskim ustanovama Bosne i Hercegovine bila je čuvena povelja bosanskog kralja Stjepana Dabiše kćerki Stani od 26. aprila 1395. godine. Ova povelja se nalazila u Kućnom, dvorskom i državnom arhivu u Beču još od septembra 1815, i tu je čuvana sve do 1976. godine. Slika ove povelje nalazi se na naslovnoj stranici *Glasnika arhiva i Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine*, naj-

značajnijeg arhivističkog časopisa u zemlji. Danas se povelja kralja Stjepana Dabiše čuva u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Andrej Rodinis, autor knjige *Povratak povelje kralja Dabiše*, je kroz prizmu ove povelje i uz poseban osvrt na nju, uspješno prikazao postupak restitucije arhivske građe iz Austrije u bivšu Jugoslaviju. Pri pisanju ovog djela korišteni su dokumenti koji se tiču ove problematike, a najvećim dijelom knjiga je rađena na osnovu dokumentacije koja je uništena prilikom nemilih događaja i požara u Arhivu Bosne i Hercegovine na dan 7. februara 2014. godine.

U prvom dijelu pod naslovom *Arhivi u međunarodnom pravu* autor je obradio historijat arhivskog prava, s posebnim naglaskom na restituciju arhivske građe. Na početku poglavlja navode se postupci predaje i raspodjele arhivske građe i situacije kada je dolazilo do istih. Ono što je autor posebno naveo u ovom poglavlju je Münsterski mirovni ugovor iz 1648. godine, jedan od najvažnijih ugovora iz tog vremena, a koji je služio kao model za rješavanje arhivskih pitanja. Dalje se navode ugovori koji su unijeli važne novine vezane za arhivska pitanja na međunarodnom planu. Bečki ugovor od 30. oktobra 1866. godine smatra se prvim tretiranjem arhivske građe kulturnim dobrom koje treba zaštititi. Otvaranje novog poglavlja u historiji arhiva donosi Drugi svjetski rat kada je veliki dio građe bio uništen, zaplijenjen ili skriven u tajnosti od strane država koje su došle u posjed te građe. Početkom šezdesetih godina 20. stoljeća restituciji se poklanjala posebna pažnja. Autor navodi konferencije koje su se bavile pitanjima povrata arhivske građe. Od rezolucija koje su navedene u daljnjem tekstu, autor posebno ističe XVIII generalnu konferenciju na kojoj

je prvi korak pred UNESCO-m napravila upravo Jugoslavija. Ona je predložila rezoluciju o vraćanju arhivske građe koju su bivše metropole ili okupacijske sile prenijele na svoj teritorij zemljama u kojima su stvorene. Na kraju poglavlja autor navodi dokument koji je usvojen 1995. godine u Guangzhou *Position Paper*, a u kome je navedeno gledište arhivske zajednice na zahtjeve za povratom arhivske građe.

U drugom dijelu govori se o prvoj fazi arhivskog sporazuma (1923-1941) gdje zbog nestanka Habsburške monarhije i pojave novih država na njenom tlu dolazi do povećane potražnje arhivske građe i razgovora o načinima rješavanja ovih pitanja. Spominje se St. Germainski ugovor, jedini koji se odnosi na bosanskohercegovačka arhivska pitanja. Tu su regulirana dva načelna problema: pitanje restitucije i pitanje predaje građe koja se odnosi na bivši austrougarski teritorij. Austrija i Kraljevina SHS su 1923. potpisale arhivski sporazum na osnovu St. Germainskog ugovora koji je bio temelj za povrat Dabišine povelje u Bosnu. Ono što je ključno za ovu cjelinu je brzopletost novonastalih država oko preuzimanja arhivske građe. Prednost je davana historijskoj građi, dok je administrativna zanemarivana. Autor navodi da Jugoslavija u tom periodu nije posvetila odgovarajuću pažnju ovom pitanju što je kasnije dovelo do problema.

U trećem dijelu, koji se odnosi na period od 1945. do 1961. godine, autor na početku navodi zasluge brojnih autora zahvaljujući kojima se zna mnogo toga o ovoj fazi, a među kojima je iz Bosne i Hercegovine samo Ferdo Hauptmann. U nastavku ovog poglavlja Rodinis opisuje restituciju arhivske građe poslije Drugog svjetskog rata. Spomenuti su mirovni ugovori koje je Jugoslavija potpisala, a koji sadrže i odredbe

o restituciji arhivske građe kao i odredbe o nadoknadi izgubljene ili uništene građe, te zahtjevi koje je Jugoslavija uputila Italiji, Mađarskoj i Austriji za povrat arhivske građe. Autor se posebno osvrnuo na restituciju građe iz Austrije. Služio se člankom Kasima Isovića u kojem su opisane pošiljke arhivske građe iz Austrije. Posebno važnom autor navodi 1958. godinu. Tada počinju pregovori o arhivskom pitanju na osnovu kojih su izrađene posebne liste za povrat arhivske građe. Formirana je mješovita jugoslaven-sko-austrijska komisija stručnjaka (MJAK) koja se bavila ovom problematikom. Prvi dokument o konkretnim potraživanjima od Austrije dostavljen je iz Sarajeva 10. marta 1960. godine. Autor navodi stavke arhivske građe koja se izričito odnosi na Bosnu i Hercegovinu, te da se povelja kralja Dabiše prvi put potraživala u knjizi zahtjeva iz 1960. godine. Također je navedeno da su zahtjevi Bosne i Hercegovine, u odnosu na knjigu zahtjeva u cjelosti, daleko manji od hrvatskih i slovenskih. Dalje se navode pregovori iz 1961. koji su bili obilježeni različitim tumačenjima odredbi arhivskog sporazuma iz 1923. godine. Razlog za prekid ovih pregovora je, prema jugoslavenskim izvorima, pokušaj austrijske strane da preispituje arhivski sporazum iz 1923, te da se zasjedanja dogovaraju diplomatskim putem. Austrija je smatrala da MJAK nije mogla obaviti posao koji joj je povjeren. Obnova pregovora počela je u sedamdesetim godinama 20. stoljeća.

U četvrtom dijelu, koji se odnosi na period od 1975. do 1989. godine, autor govori o nastavku pregovora o izvršenju arhivskog sporazuma. On obrađuje Otvoreno pismo o neispunjenom arhivskom sporazumu između Jugoslavije i Austrije, a koje se nalazi u prilogu djela, i koje je bilo povod Arnoldu Suppanu da kroz izdanje *Arhivista* upozori

na problem arhivskog sporazuma. Također, je opisano Prvo zasjedanje MJAK-a na kome su formirane grupe za preuzimanje arhivske građe, te razmatranje austrijskih zahtjeva prema Jugoslaviji i restituciju u ratu odnesenih predmeta. Formirana je i posebna grupa za identifikaciju i preuzimanje muzejskih i umjetničkih predmeta. U nastavku djela autor piše o kontrahtjevima Austrije koji su dodatno utjecali na izvršenje arhivskog sporazuma. Prikazani su Austro-ugarski konzulat u Sarajevu, bosanskohercegovačko odjeljenje Zajedničkog ministarstva financija (BHO) kao i uspjesi na prikupljanju arhivske građe u kojima se navodi da je prva lista arhivske građe za primopredaju zvanično usaglašena 23. januara 1976. godine. U ovom dijelu autor u kratkim crtama prikazuje arhivsku građu prikupljenu iz Austrije, a koja se nalazi u Arhivu Bosne i Hercegovine.

U završnom osvrtu, autor naglašava mišljenje Charlesa Kecskemétyja koji je rekao da uništavanje arhivske baštine pokazuje kako su nedjelotvorna pravna sredstva koja je međunarodna zajednica prihvatila za zaštitu kulturnih dobara u slučaju rata, te kako u ovakvim uvjetima restitucija predstavlja loš potez. Primjer nam je rat u Bosni i Hercegovini kada je uništena arhivska građa koja je velikom mukom dopremljena u Bosnu i Hercegovinu.

Dakle, na kraju se može zaključiti da je autor, koristeći relevantnu literaturu, na veoma znanstven, razumljiv i cjelovit način prikazao postupak restitucije arhivske građe iz Austrije u bivšu Jugoslaviju, a posebno kroz putovanje Dabišine povelje. To putovanje se, zahvaljujući sporazumu koji su potpisale Austrija i Kraljevina SHS 1923, završava tek 1976. godine dolaskom u Bosnu i Hercegovinu. Uz ovu povelju, iz Bečkog Kućnog, dvorskog i državnog arhiva Bosni

i Hercegovini je predat i prijepis Dabišine povelje Vuku Vladislaviću od 7. novembra 1392. godine, načinjen 1600. godine, a koji se danas nalazi u Arhivu Bosne i Hercegovine. Na samom kraju djela priložen je i kvalitetni snimak povelje kralja Stjepana Dabiše s velikim dvostranim visećim kraljevskim pečatom u onom stanju u kojem se nalazila dok je čuvana u Arhivu.

Djelo Andreja Rodinisa, *Povratak Povelje kralja Dabiše: izvršenje arhivskih sporazuma i restitucija građe* predstavlja ključan znanstveni doprinos i temeljno istraživanje u oblasti restitucije arhivske građe. Također, ono je i motiv da se u budućnosti preispitaju slični postupci i zahtjevi za povratom predmeta arhivske, muzejske i druge baštine, te da pokušamo izvući pouku iz ranijih grešaka.

EDIN KORMAN

Zijad Šehić, *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna, Međunarodna diplomatija u vrijeme disolucije SFRJ i agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (do Vašingtonskog sporazuma 1994.)*, Sarajevo, 2013, 390 str.

Dešavanja u vezi sa agresijom na Republiku Bosnu i Hercegovinu (RBiH) 1992-1995 izazvala su veliku pažnju naučnika u raznim disciplinama društvenih nauka, što je rezultiralo velikim brojem bibliografskih jedinica koje su razmatrale pojedine aspekte ratnih zbivanja. Studije koje su se bavile glavnim tokovima međunarodne politike i diplomatije u odnosu na bosansku krizu uglavnom su se fokusirale na određene države, organizacije ili institucije koje su imale presudan uticaj na